همزمان با آغاز فصل برداشت در شالیزارها، مردم در انتظار کاهش و کشاورزان در انتظار افزایش قیمت هستند

برنج ارزان؛ رؤیای مصرف‌کننده کابوس تولیدکننده

بابک رحیمیان| اکنون که فصل برداشت برنج در شالیزارهای شمال کشور آغاز شده و محصول جدید آرام‌آرام وارد چرخه بازار می‌شود، مهم‌ترین پرسشی که ذهن مصرف‌کنندگان و فعالان بازار را درگیر کرده این است که آیا برنج ارزان خواهد شد؟

پاسخ به این پرسش به عوامل مختلفی از جمله میزان تولید داخلی و سیاست واردات، نحوه خرید محصول از کشاورزان و رفتار حلقه‌های مختلف توزیع بستگی دارد و تجربه سال‌های گذشته نشان داده کاهش قیمت برنج تنها با افزایش تولید یا ورود محموله‌های جدید به بازار اتفاق نمی‌افتد، بلکه مجموعه‌ای از تصمیم‌ها باید در کنار هم قرار گیرد تا کاهش قیمت از مزرعه تا سفره مصرف‌کننده احساس شود.

در نگاه نخست، افزایش تولید می‌تواند نشانه‌ای مثبت برای بازار باشد و بر اساس پیش‌بینی‌های بخش کشاورزی، امسال با افزایش سطح زیر کشت ارقام پرمحصول و شرایط مناسب آب و هوایی، میزان تولید شلتوک در مازندران می‌تواند نسبت به سال گذشته افزایش یابد اما این افزایش عرضه در صورت مدیریت صحیح می‌تواند از فشارهای قیمتی کم کند.

کارشناسان معتقدند افزایش تولید به تنهایی تضمین‌کننده ارزانی نیست و اگر هزینه‌های تولید بالا بماند و فاصله میان قیمت خرید از کشاورز و قیمت فروش به مصرف‌کننده اصلاح نشود و سیاست‌های بازار با تأخیر یا ابهام همراه شود ممکن است حتی افزایش تولید نیز نتواند اثر محسوسی بر قیمت نهایی داشته باشد!

یکی از مهم‌ترین چالش‌های بازار برنج، ایجاد تعادل میان دو مطالبه متفاوت است؛ از یک سو مصرف‌کننده‌ای که خواهان کاهش قیمت یک کالای اساسی است و از سوی دیگر کشاورزی که انتظار دارد محصولش با قیمتی عرضه شود که هزینه‌های تولید و سود منطقی او را پوشش دهد.

حساس‌ترین مرحله تولید

همزمان با اوج گرفتن برداشت برنج در استان‌های مازندران، گیلان و گلستان، بازار این محصول نیز وارد یکی از حساس‌ترین دوره‌های خود شده است و در چنین شرایطی، هر خبر درباره واردات، هر ابلاغیه جدید و هر اظهارنظر از سوی مسئولان می‌تواند مسیر قیمت‌ها را تغییر دهد.

شالیکارانی که از ابتدای فصل کشت با هزینه‌های سنگین دست و پنجه نرم کرده‌اند، حالا در حساس‌ترین مرحله تولید قرار گرفته‌اند؛ مرحله‌ای که باید محصول خود را بفروشند و درآمد یک سال فعالیت خود را بدست آورند، با این حال، بسیاری از آن‌ها معتقدند افزایش هزینه‌ها در تمام مراحل تولید، شرایط امسال را متفاوت از سال‌های گذشته کرده است.

افزایش قیمت کود و سم، رشد هزینه دستمزد کارگران، بالا رفتن هزینه سوخت و قطعات یدکی ماشین‌آلات کشاورزی، افزایش قیمت پلاستیک‌های مورد استفاده در خزانه‌ها و همچنین رشد هزینه خدمات مکانیزه موجب شده هزینه تمام‌شده تولید برنج افزایش قابل توجهی پیدا کند. در چنین شرایطی، کشاورزان انتظار دارند قیمت محصول نهایی نیز متناسب با هزینه‌هایی که برای تولید پرداخت کرده‌اند، تعیین شود.

اما درست در زمانی که شالیزارها آماده عرضه محصول تازه هستند، بازار برنج با مجموعه‌ای از ابهام‌ها روبه‌رو شده است؛ از بحث درباره سیاست واردات گرفته تا افزایش هزینه‌های پس از برداشت، از این‌رو هر خبر و تصمیمی درباره این بازار می‌تواند مسیر قیمت‌ها را تغییر دهد، موضوعی که سبب شده بسیاری از کشاورزان با احتیاط بیشتری درباره زمان و نحوه فروش محصول خود تصمیم بگیرند.

شوک تازه برای شالیکاران

در روزهای اخیر افزایش ۵۰درصدی کارمزد شالیکوبی‌ها به نگرانی‌های تولیدکنندگان افزوده است. شالیکوبی‌ها آخرین حلقه از مسیر تولید برنج پیش از ورود محصول به بازار هستند؛ جایی که شلتوک برداشت شده به برنج سفید تبدیل می‌شود و حالا افزایش هزینه ۵۰درصدی در این مرحله به معنای افزایش هزینه نهایی محصولی بوده که هنوز به دست مصرف‌کننده نرسیده است.

بر اساس نرخ‌های اعلام‌شده هزینه تبدیل هر کیلو شالی به برنج سفید در شالیکوبی‌های سنتی و واحدهای صنعتی شمال کشور افزایش یافته است. برای محصولاتی مانند طارم محلی و طارم هاشمی که سهم قابل توجهی از تولید برنج کیفی مازندران را تشکیل می‌دهند، همین افزایش هزینه در مقیاس چند تن محصول رقم قابل توجهی را به هزینه‌های کشاورز اضافه می‌کند.

کشاورزان می‌گویند افزایش کارمزد شالیکوبی در شرایطی اتفاق افتاده که آن‌ها پیش از این نیز بخش قابل توجهی از درآمد خود را صرف جبران هزینه‌های تولید کرده‌اند. به گفته آن‌ها وقتی قیمت نهاده‌ها و خدمات چند برابر شده نمی‌توان انتظار داشت قیمت برنج در زمان فروش بدون توجه به این واقعیت‌ها تعیین شود.

یکی از شالیکاران مازندرانی درباره شرایط امسال می‌گوید: کشاورز از زمان آماده‌سازی زمین تا برداشت هر مرحله را با هزینه بیشتری پشت سر گذاشته است و اگر قرار باشد محصول نهایی با قیمتی خریداری شود که هزینه‌ها را پوشش ندهد، ادامه این کار برای بسیاری از تولیدکنندگان دشوار خواهد شد.

> در روزهای اخیر افزایش ۵۰درصدی کارمزد شالیکوبی‌ها به نگرانی‌های تولیدکنندگان افزوده است و این موضوع در فصل برداشت به معنای افزایش هزینه نهایی محصولی بوده که هنوز به دست مصرف‌کننده نرسیده است

نگرانی از تصمیم دولت

با وجود اینکه گزارش‌های میدانی از وضعیت مناسب تولید و کیفیت قابل قبول محصول حکایت دارد اما نگرانی اصلی بسیاری از کشاورزان میزان برداشت نیست بلکه سرنوشت محصول پس از برداشت است.

تجربه سال گذشته بازار نشان داد قیمت برنج در طول سال می‌تواند تغییرات زیادی داشته باشد، در زمان برداشت بسیاری از کشاورزان به دلیل نیاز به نقدینگی محصول خود را با قیمت پایین‌تری عرضه کردند، اما در ماه‌های بعد همین محصول با قیمت بالاتری در بازار مصرف به فروش رسید و همین فاصله موجب شده موضوع نقش واسطه‌ها و نحوه توزیع، یکی از بحث‌های جدی بازار برنج باشد. از سوی دیگر موضوع واردات نیز همواره یکی از عوامل اثرگذار بر بازار بوده است. موافقان واردات برنج معتقدند تنظیم بازار و تأمین نیاز مصرف‌کنندگان بدون واردات امکان‌پذیر نیست اما کشاورزان هشدار می‌دهند ورود برنج خارجی در زمان برداشت محصول داخلی می‌تواند قدرت چانه‌زنی آن‌ها را کاهش دهد و بازار خرید را با رکود مواجه کند.

به گفته فعالان این حوزه مسئله اصلی مخالفت یا موافقت با واردات نیست بلکه زمان‌بندی و نحوه اجرای سیاست‌ها اهمیت دارد، از این‌رو اگر تصمیم‌ها بدون توجه به شرایط تولید داخلی اتخاذ شود ممکن است فشار اصلی آن بر دوش کشاورزانی قرار بگیرد که یک سال برای تولید محصول تلاش کرده‌اند.

چرا برنج گران است اما کشاورز سود نمی‌کند؟

شاید بزرگ‌ترین تناقض بازار برنج همین جا شکل می‌گیرد؛ محصولی که مصرف‌کننده آن را با قیمت بالا خریداری می‌کند اما تولیدکننده همچنان از دشواری‌های اقتصادی تولید گلایه دارد.

برنجکاری در شمال کشور برخلاف تصور عمومی تنها به کاشت و برداشت محدود نمی‌شود و پشت هر کیلو برنجی که به سفره خانوار می‌رسد زنجیره طولانی هزینه از آماده‌سازی زمین و شخم و شیار گرفته تا خزانه‌گیری، نشاکاری، خرید بذر، کود و سم، آبیاری، مراقبت از مزرعه، برداشت، حمل شلتوک، خشک کردن و در نهایت تبدیل آن به برنج سفید قرار دارد.

بنا بر مشاهده‌های خبرنگار ما امسال تقریباً در تمام این حلقه‌ها افزایش هزینه دیده می‌شود و بنا بر گفته کشاورزان قیمت بسیاری از نهاده‌های کشاورزی نسبت به سال‌های گذشته رشد قابل توجهی داشته و همین موضوع سبب شده هزینه تمام‌شده تولید به شکل محسوسی افزایش یابد.

شالیکاران معتقدند افزایش قیمت محصول بدون توجه به هزینه‌های تولید، نمی‌تواند مشکل اصلی بازار را حل کند؛ چراکه در چنین شرایطی هم مصرف‌کننده با قیمت بالا مواجه می‌شود و هم تولیدکننده از درآمد خود رضایت ندارد.

هزینه‌هایی که از مزرعه شروع می‌شود

یکی از مهم‌ترین بخش‌های هزینه تولید برنج، نیروی انسانی است. برنجکاری همچنان وابستگی زیادی به کار دستی دارد و به‌ویژه در مراحل نشاکاری، وجین و برداشت، نیازمند نیروی کار فراوان است و از آنجا که به دلیل خرده‌مالکی، بسیاری از شالیکاران امکان بهره‌مندی از دستگاه‌های مکانیزه را ندارند، از این‌رو افزایش چشمگیر دستمزد و تأمین نیروی کار به دلیل کاهش تمایل جوانان به فعالیت‌های کشاورزی دشوارتر شده است.

در کنار دستمزد کارگران، هزینه ماشین‌آلات نیز فشار بیشتری بر کشاورزان وارد کرده است. شخم و شیار، تسطیح زمین، نشاکاری مکانیزه و برداشت با کمباین، هر کدام هزینه جداگانه‌ای دارند و افزایش قیمت قطعات یدکی تراکتور و تیلر نیز سبب شده تعمیر و نگهداری ماشین‌آلات کشاورزی برای بسیاری از کشاورزان به یک دغدغه جدی تبدیل شود.

یکی از شالیکاران مازندرانی درباره افزایش هزینه‌ها می‌گوید: کشاورز پیش از اینکه محصول را بفروشد، باید هزینه‌های زیادی پرداخت کند و وقتی قیمت کود، سم، کارگر و ماشین‌آلات بالا می‌رود، طبیعی است انتظار داشته باشد قیمت فروش محصول هم متناسب با این افزایش‌ها تعیین شود.

شالیکوبی؛ آخرین هزینه پیش از ورود به بازار

پس از پایان مرحله برداشت، شلتوک تازه وارد شالیکوبی‌ها می‌شود، مرحله‌ای که محصول خام را به برنج قابل مصرف تبدیل می‌کند، اما امسال افزایش کارمزد شالیکوبی‌ها نیز به یکی از نگرانی‌های اصلی کشاورزان تبدیل شده است.

افزایش ۵۰درصدی کارمزد شالیکوبی‌ها در شرایطی اتفاق افتاده که بسیاری از تولیدکنندگان هنوز هزینه‌های مراحل قبل را جبران نکرده‌اند. برای کشاورزی که چندین تن شلتوک تولید کرده حتی افزایش چند هزار تومانی هزینه تبدیل هر کیلو محصول می‌تواند رقم قابل توجهی به هزینه نهایی اضافه کند.

فعالان بازار برنج معتقدند هزینه شالیکوبی اگرچه تنها یکی از عوامل تعیین‌کننده قیمت نهایی است، اما نشان می‌دهد زنجیره تولید برنج از مرحله کاشت تا عرضه، با افزایش هزینه مواجه شده است به همین دلیل، انتظار کاهش قیمت بدون بررسی دقیق هزینه‌های این زنجیره، می‌تواند فشار بیشتری بر تولیدکننده وارد کند.

فاصله میان کشاورز و مصرف‌کننده

با وجود افزایش قیمت برنج در بازار، بسیاری از کشاورزان معتقدند سهم اصلی این افزایش قیمت نصیب آن‌ها نمی‌شود. سال‌هاست فاصله میان قیمت خرید محصول از کشاورز و قیمت عرضه در فروشگاه‌ها یکی از چالش‌های اصلی بازار برنج است.

بررسی روند قیمت‌ها در سال‌های گذشته نشان می‌دهد برنج کیفی مانند طارم محلی و طارم هاشمی معمولاً در زمان برداشت با قیمت پایین‌تری از کشاورز خریداری می‌شود اما در ماه‌های بعد با افزایش قیمت در بازار مصرف عرضه می‌شود و همین موضوع سبب شده کشاورزان بارها نسبت به نقش واسطه‌ها و نبود ارتباط مستقیم میان تولیدکننده و مصرف‌کننده انتقاد کنند.

از سوی دیگر، بسیاری از کشاورزان به دلیل نیاز فوری به نقدینگی امکان نگهداری طولانی مدت محصول را ندارند و هزینه‌های کاشت و برداشت، بدهی به فروشندگان نهاده‌ها و نیاز به تأمین مخارج زندگی آن‌ها را ناچار می‌کند محصول خود را در زمان برداشت به فروش برسانند؛ زمانی که معمولاً قدرت چانه‌زنی کمتری دارند.

کارشناسان بازار معتقدند برای حل این مشکل، تنها افزایش یا کاهش قیمت برنج کافی نیست و آنچه اهمیت دارد اصلاح مسیر حرکت محصول از مزرعه تا سفره است؛ مسیری که در آن هم تولیدکننده باید از سود منطقی برخوردار شود و هم مصرف‌کننده نباید بار تمام افزایش هزینه‌ها را تحمل کند.

برنج ارزان؛ به چه قیمتی؟

در شرایطی که بسیاری از خانواده‌ها خواهان کاهش قیمت برنج هستند، کشاورزان تأکید می‌کنند ارزانی نباید به معنای کاهش قیمت خرید از تولیدکننده باشد و به باور آن‌ها، اگر قرار باشد قیمت برنج پایین بیاید، این کاهش باید از محل کاهش هزینه‌های اضافی، اصلاح شبکه توزیع و مدیریت بازار اتفاق بیفتد، نه از کاهش درآمد کسی که تولید را انجام می‌دهد.

اکنون بازار برنج در نقطه‌ای حساس قرار دارد؛ جایی که یک طرف آن مصرف‌کننده‌ای قرار دارد که از افزایش قیمت‌ها خسته شده و طرف دیگر کشاورزی که هزینه تولیدش چند برابر شده و حل این تضاد نیازمند تصمیم‌هایی است که بتواند میان این دو طرف تعادل ایجاد کند.

واردات؛ راهکار کاهش قیمت یا تهدید تولید داخلی؟

در کنار هزینه‌های تولید، موضوع واردات همچنان یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر بازار برنج است. موافقان واردات معتقدند زمانی که قیمت برنج داخلی افزایش پیدا می‌کند، دولت باید امکان تأمین نیاز بازار از مسیر واردات را داشته باشد تا فشار بیشتری به خانوارها وارد نشود.

در مقابل، تولیدکنندگان معتقدند زمان ورود برنج خارجی اهمیت زیادی دارد و واردات در فصل برداشت می‌تواند قدرت خرید بازار را کاهش دهد و کشاورزی که تازه محصول خود را برداشت کرده، با مشکل فروش مواجه کند.

به باور فعالان این حوزه مسئله اصلی نه حذف واردات و نه آزادسازی بدون برنامه آن است؛ بلکه تنظیم زمان و میزان واردات به گونه‌ای است که هم نیاز بازار تأمین شود و هم تولید داخلی آسیب نبیند.

راهی برای رسیدن به قیمت منصفانه

بازار برنج سال‌هاست با یک مشکل اساسی روبه‌رو است؛ نبود تعادل میان هزینه تولید، قیمت خرید از کشاورز و قیمت نهایی برای مصرف‌کننده و اصلاح این وضعیت نیازمند مجموعه‌ای از اقدام‌ها از جمله تقویت تشکل‌های کشاورزی، خرید مستقیم محصول، کاهش نقش واسطه‌های غیرضروری و شفاف شدن مسیر قیمت‌گذاری است.

اگر کشاورز بتواند محصول خود را در شرایط مناسب و با قیمت واقعی عرضه کند، دیگر مجبور نخواهد بود برای تأمین هزینه‌های زندگی، محصول خود را در پایین‌ترین قیمت ممکن بفروشد. از سوی دیگر، اگر مسیر توزیع کوتاه‌تر و شفاف‌تر شود، امکان عرضه برنج با قیمت منطقی‌تر برای مصرف‌کننده نیز افزایش خواهد یافت.

در نهایت پاسخ به پرسش «برنج ارزان می‌شود؟» به تصمیم‌های ماه‌های آینده وابسته است. شاید کاهش قیمت برنج امکان‌پذیر باشد، اما این کاهش زمانی پایدار خواهد بود که از مسیر اصلاح بازار اتفاق بیفتد نه اینکه با فشار بر تولیدکننده به دنبال کاهش قیمت بود!

مسئولان چه می‌گویند؟

در حالی که کشاورزان از افزایش هزینه‌های تولید و نگرانی درباره قیمت فروش محصول سخن می‌گویند، مسئولان بخش کشاورزی تأکید دارند قیمت‌گذاری برنج باید بر مبنای واقعیت‌های اقتصادی تولید انجام شود.

سرپرست سازمان جهاد کشاورزی مازندران با اشاره به افزایش محسوس قیمت نهاده‌ها و تجهیزات کشاورزی پس از آزادسازی ارز معتقد است هزینه تمام‌شده تولید برنج نسبت به گذشته افزایش یافته و این موضوع باید در تعیین قیمت نهایی محصول مورد توجه قرار گیرد.

اسدالله تیموری با تأکید بر اینکه عرضه محصولات کشاورزی به‌ویژه برنج، باید بر اساس هزینه‌های واقعی تولید محاسبه شود، گفته است تمامی عوامل مؤثر در تولید از هزینه نهاده‌ها گرفته تا دستمزد کارگری، خدمات شالیکوبی، بسته‌بندی و سایر هزینه‌های جانبی باید در قیمت‌گذاری نهایی لحاظ شود.

به گفته وی افزایش قیمت نهاده‌های کشاورزی و تجهیزات مورد نیاز برنجکاری موجب شده هزینه تولید بالا برود و در چنین شرایطی نمی‌توان قیمت محصول را بدون توجه به این افزایش‌ها تعیین کرد.

تیموری توسعه مکانیزاسیون در کشت برنج را یکی از برنامه‌های اصلی استان عنوان کرده و معتقد است استفاده بیشتر از ماشین‌آلات و روش‌های نوین می‌تواند در بلندمدت به کاهش هزینه‌های تولید کمک کند. با این حال، کشاورزان معتقدند در شرایط فعلی، افزایش هزینه‌ها پیش از آنکه فرصت کاهش پیدا کند، به بخش تولید فشار وارد کرده است.

رئیس سازمان جهاد کشاورزی مازندران همچنین تأکید کرده است سیاست این مجموعه، تعیین یک نرخ تعادلی برای برنج است؛ نرخی که از یک سو هزینه‌های واقعی تولید و سود منطقی کشاورز را پوشش دهد و از سوی دیگر، توان خرید مصرف‌کنندگان را نیز در نظر بگیرد.

در همین راستا، تدوین نرخ ارشادی برنج با مشارکت کشاورزان، فعالان صنعت برنج، تشکل‌ها و اتاق اصناف کشاورزی در دستور کار قرار گرفته است؛ اقدامی که هدف آن ایجاد هماهنگی بیشتر میان تولیدکننده، بازار و مصرف‌کننده عنوان شده است.

از سوی دیگر، پیش‌بینی‌ها از وضعیت تولید امسال نیز نشان می‌دهد مازندران می‌تواند شاهد افزایش تولید باشد. بر اساس اعلام مسئولان، با افزایش سطح زیر کشت ارقام پرمحصول و شرایط مناسب آب و هوایی، تولید شلتوک استان ممکن است با رشد ۱۰ تا ۱۵ درصدی نسبت به سال گذشته از مرز یک میلیون و ۸۰۰ هزار تن عبور کند.

مازندران به عنوان یکی از قطب‌های اصلی تولید برنج کشور، سهم قابل توجهی در تأمین نیاز داخلی دارد و تولید این محصول علاوه بر نقش اقتصادی، بخش مهمی از معیشت هزاران خانوار روستایی استان را تأمین می‌کند، به همین دلیل، تصمیم درباره قیمت برنج تنها یک تصمیم اقتصادی نیست؛ بلکه مستقیماً با آینده تولید، درآمد کشاورزان و امنیت غذایی کشور ارتباط دارد.

جدول ۹۵۰۴

طراح: محمدرضا علی‌زاده zadehalireza@gmail.com

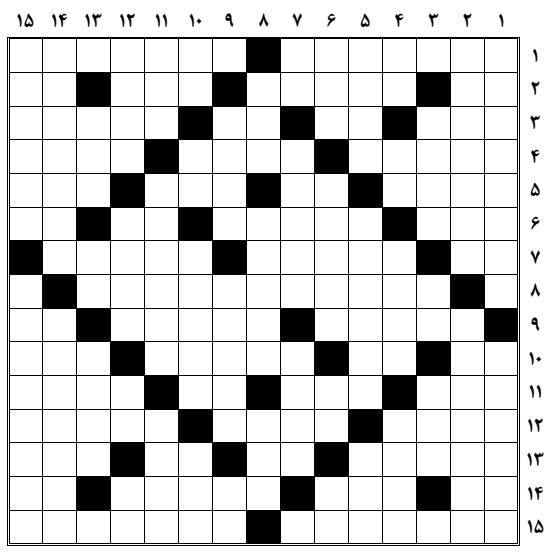

افقی

۱. فرزند خدمتگزار که در خانه مخدوم به دنیا آمده باشد- آهوی وحشی آفریقایی ۲. خاک کوزه‌گری- سیستم ردیابی خفاش- غیرعمد- حرفی در الفبای انگلیسی ۳. حق حذف مصوبات سازمان ملل- صوت ندا- تردید- پیامبری ۴. یار روسی قوری- یار بی‌زبان- بی‌کس‌وکار ۵. توانایی- رایحه و بو- اسب چاپار- لایه در خطر جو ۶. کشتی جنگی- پایه و اساس- حرص و طمع- سودای ناله ۷. وحشی و درنده- شهر و تیم فوتبال آلمانی- افسانه‌گو ۸. افسانه‌ای کودکانه از «آنتوان دوسنت اگزوپری» که عنوان سومین داستان پرفروش قرن بیستم را به خود اختصاص داد ۹. نمایش عمومی فیلم- بازیکن تخصصی پست دفاع والیبال- تکان و جنبش ۱۰. از چاشنی‌ها- بز کوهی- ایراد بی‌جا- استانی در افغانستان ۱۱. دوختن- پرهیزکار- دشمن سرسخت- نوعی نان فرانسوی ۱۲. تتمه- سیاه‌رنگ- خالق «سه‌دفتر» ۱۳. نام پسرانه- محصول صابون- محل و مکان- شمشیر ۱۴. نت منفی- دریاچه‌ای در ترکیه- چراغ خوراک‌پزی نفتی- به دنیا آوردن ۱۵. بزرگ‌ترین، قدیمی‌ترین و قوی‌ترین ساز جهان- ... شنیدن از دور خوش است

عمودی

۱. نوعی آب‌نبات قدیمی رنگارنگ مورد علاقه کودکان- کنایه از جواب منفی است ۲. یاری طلبیدن- قرار یافتن ۳. پس از پشتک می‌زنند- تردید- سرپرست ۴. آخرین نازی- پوستین- نشان تجارتی- آرزو ۵. چندین زائر- از سنگ‌های آذرین که دارای سختی نسبتاً زیاد و رنگ سیاه بوده و لب‌بریدگی‌هایش کند است- قوت لایموت ۶. یک لحظه- کی بود مانند دیدن- شهر خون و قیام- دل‌آزار کهنه ۷. بیماری- مینیمم- بی‌تردید ۸. شهر باران- محل بارگیری و تخلیه کشتی‌ها- مثل و مانند ۹. هست شده- بازیکن و سرمربی سابق تیم فوتبال چلسی- یک‌ویک ۱۰. قلب قرآن- آش ساده- از وسایل ایمنی دستان وزنه‌بردار- مقابل ۱۱. خورشید- وسیله‌ای در چرخ خیاطی که نخ به گرد آن پیچیده می‌شود- پناهگاه ۱۲. جلد- کرم خون‌خوار- پنج آذری- گل سرخ ۱۳. از ضمایر عربی- درخت انگور- از وسایل پرواز ۱۴. زمینی که لاله فراوان در آن روییده باشد- رمل ۱۵. درگاه- گیاه خاردار خودرو با گل‌هایی زیبا که برای درمان سرفه و پایین آوردن تب مفید است
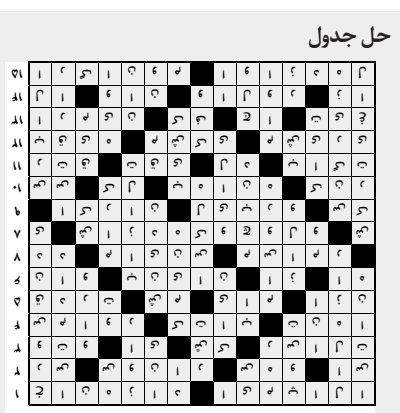
حل جدول